

EĞİTİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET: OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE CİNSİYET ROLLERİNİN ÖĞRENİLMESİ

Yrd. Doç.Dr. Ahmet ESKİCUMALI¹
Okut. Zehra COŞKUN²

ÖZET

Sosyalleşmenin en yoğun yaşandığı, ilk temellerinin atıldığı kurum okul öncesidir. Bu kurumda çocuk, toplumsal cinsiyete dayalı sosyalleşme sürecine girer ve toplumsal cinsiyet rollerini öğrenir. Sosyalleşme sırasında çevre, aile, okul arkadaş grubu, televizyon gibi faktörlerin etkileri oldukça önemlidir. Kalıp yargıların oluşunu sırasında kız ve erkeğin üzerinde saydığımız etkenlerin yoğun ve baskı altında yaşanması kız ve erkeklerde farklı davranış özelliklerinin ortaya konmasına neden olabilmektedir.

Bu araştırmada okul öncesi çocukların cinsiyet rolü özellikleri ve cinsiyete uygun tercihleri incelenmiştir. Adapazarı merkezinde yer alan Sakarya Üniversitesi Vakfı Koleji anasınıfında eğitim gören 23 kız ve 23 erkek olmak üzere toplam 46 öğrencinin cinsiyet tercihleri ve cinsiyete dayalı okul içi sosyalleşmeleri ile 2 kadın ve 1 erkek öğretmenin cinsiyete dayalı tutumları incelenmiştir.

Öğretmenler ve öğrenciler ile ilgili olarak yapılan gözlem ve mülakatlar sonucu okul içinde kız ve erkeklerin belirgin bir cinsiyetçi tutum izledikleri, öğretmenler tarafından ise kimi zaman bilinçli kimi zaman bilinçsiz bir şekilde bu cinsiyetçi tutumun desteklendiği ortaya çıkarılmıştır. Öğretmenin cinsiyetçi tutumunun yanı sıra aile ve çevre dediğimiz sosyal yapının da cinsiyetçiliği desteklediği, geleneksel kalıp yargıların dışına çıkılamadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları.

SUMMARY

In this paper, the gender propetties and the gender relevant choices of pre-school students are studied. A number of 46 students (23 girls and 23 boys) and 1 man 2 women teachers were observed and questioned about the gender socialization process of the pre-school students and the teachers' attitudes toward their students' sexes. The study also included gender based role development, the formation of gender identity, gender socialization, the importance of gender differences in a pre-school environment.

The study has found that both students and teachers have followed the same patterns of sex segregations created

¹ Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

² Sakarya Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü İngilizce Okutmanı

by the social structure including children's parents' perceptions of what it means to be a man and a woman in the society. The school and the teachers have not show much effort to change the traditional patterns of gender role differences. On the contrary, they support the traditional gender based role development and the formation of gender based personal identities.

Key Words: Gender, Gender Roles, Gender Streotypes.

Toplumsal Cinsiyet Rol Gelişimi

Cinsiyet gelişiminin üç yaşında başladığı tahmin edilir. Doğumdan sonraki ilk üç yıl cinsiyet rollerinin kazanımında önemli bir dönemdir. Ebeveynler ve sosyal çevre, çocuğa sahip olduğu cinsiyet tipine uygun davranmaya başlar. Çevre bu davranışların sürdürülmesini çocukta bekler. Kohlberg (1966)'e göre, çocuklar önce insanların kadın ve erkek olarak iki kategoriye ayrıldıklarını anlarlar. Çocuklar kendilerinin bu kategorilerden hangisine dahil olduklarını öğrendikten sonra bu iki kategoriye birbirinden ayıran özellikleri kavrarlar. Son olarak ise, bu özellikler hakkındaki bilgiler içinden kendi cinsiyetine uygun olanlara uyum gösterirler.

Ebeveynlerin çocuklarının cinsiyete uygun davranışlar geliştirmesinde önemli bir rol oynadığı bilinir. Ebeveynler kız ve erkek çocuklarına farklı davranışlar ve erkek çocukta hareketli olma, güçlü olma gibi özellikler beklerken, kız çocuklarından, sakin olma, uyumlu olma gibi özellikler beklerler (McGuire, 1988). Çocuğun sahip olduğu cinsiyet ile anne-babanın cinsiyete uygun tutum ve davranışlar sergilemesinin karşılıklı etkileşim halinde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak anne-babaların çocuğuna ilişkin, cinsiyete uygun davranış örüntülerini belirleyen sadece çocuğun cinsiyeti değildir. Sosyal içerikli kuramlar hem anne-babaların çocuklarına yönelik cinsiyetine uygun davranışlarını hem de çocuğun cinsiyet rolü gelişimini etkileyen faktörlere değinmektedirler. Kromozom ve hormonal farklılıklarının bazı cinsiyet farklılıklarına yol açtığını iddia eden araştırmacıların çalışmalarında, kromozom bozukluğunun ve hormonal düzensizliklerin cinsiyete uygun davranışların kazanılmasında etkili olduğu görülmüştür (Shaffer, 1988).

Marcus ve Overton (1978)'a göre çocuklar kendi cinsiyetlerini ve başkalarının cinsiyetlerini öğrenirken her iki cinsiyetten beklenen davranışları da öğrenirler. Böylece kendi cinsiyetlerine uygun davranmak zorunda olduklarını anlarlar. Bu kurama göre, doğru cinsiyet rolünü benimsemeye başladıktan sonra başkaları tarafından pekiştirilmeye ihtiyaç duymazlar. Ancak bazı araştırma bulguları Kohlberg'in kuramının tersini işaret etmektedirler. Bu araştırmacılara göre bu model, Piaget'in bilişsel gelişim evrelerine benzetilerek, kapalı ve katı bir model olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, bu kurama göre çocuk ancak belli bir bilişsel düzeye eriştikten sonra cinsiyet rollerini anlayıp ona uygun davranış

gösterebilir. Oysa araştırmacılar çocukların çok küçük yaşlardan itibaren cinsiyetlerine uygun davrandıklarını göstermektedirler. Çocuklar cinslerine uygun oyuncakları tercih ederek, uygun kıyafetler seçerek davranışlarının ve değerlerinin cinsiyet kalıp yargılarına göre sınıflanabileceğini çok küçükken anlarlar (Dönmez, 1989).

Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin Oluşumu

Çocuğun cinsiyet kimliğini oluşturmada, kendilik kavramını da beraberinde getirir. Kültürün erkeğe ve kadına özgü olarak belirlediği özellikler içinden kendine uygun olanlarını seçmesi, çocuk için o özelliklerin artık birer cinsiyet tipli özellikler olduğunu gösterir. Çocuk cinsiyet tipli özellikleri kazanımıyla birlikte, cinsiyet tipine uygun olarak kendi yeterliğine değerlendirmeyi, kendi tercihlerini, özelliklerini ve davranışlarını içerdiği prototiplerle eşlemeyi öğrenir (Bem, 1984).

Çocukluk dönemine indigimizde karşımıza şu soru çıkıyor: Acaba bir çocuk kız ya da erkek olduğunu kaç yaşında anlıyor? İki yaşına geldiklerinde birçok çocuk bu cinsiyet etiketi dediğimiz kavramları öğrenmiş ve kullanır hale gelmiş olmaktadır. Buna rağmen kafalarında çözemedikleri tek şey cinsiyetin değişmezliğidir. "Sen baba olacak mısın?" sorusuna birçok küçük kız üç buçuk yaşına kadar "evet" cevabını verir. Erkekler de anne olabileceklerine inanırlar 3.5 - 4.5 yaş arası ise çocuklarda toplumsal cinsiyet kavramı tam olarak oturur ve cinsiyetin değişmezliği olgusunu kabul ederler.

Çocuklar cinsiyet ayırımına varırken nasıl bir süreçten geçerler? Sosyal öğrenme teorisine göre iki çeşit öğrenme ortaya konmuştur

1. Gözlemsel öğrenme
2. Operant şartlanma

Gözlemsel öğrenmede çocuklar derece derece bireylerin benzer cinsiyet davranış özelliklerini gözlemlerler. Özellikle aile örnek alınır. Ayrıca aile de bu tür taklit etme olayını destekler. Çocuklar ailelerinde kendi benzer cinsiyet özelliklerini görünce bu ayırımı daha belirgin yapmaktadırlar. Kızlar "anne gibi bir kız", erkekler de "baba gibi bir erkek" oldukları fikrini benimserler. Çocukların cinsiyet edinimlerine alternatif bir görüş Bem (1984) tarafından ortaya atılmıştır. Bu yaklaşıma "cinsiyet şema teorisi" adı verilmiştir. Burada öncelikle cinsiyet kimliğinin altında yatan bilişsel mekanizma üzerinde durulur. Cinsiyet şemasının gelişimi cinsiyet kimliği edinimiyle bağlantılıdır. Çocukların deneyimleri toplumun kadın ve erkeğe bakış açısını yansıtır.

Toplum yapısına bağlı olarak bilgiler aileden gelir ve her iki cinsiyetin davranışları gözlemlenir. Cinsiyet şeması şekil aldığında çocuklar sosyal yapı hakkında geniş bir bilgiye sahip olmaktadır. Hatta benlik kavramının gelişiminde bile cinsiyet şemasının önemli bir yeri vardır.

Çocuklarda bu şema iyice oturduğunda kadınsı ve erkeksi davranışlar ayrı edilebilir. Tercihlerini, davranışlarını ve tutumlarını şemaya göre düzenlerler.

Bu teori, cinsiyet tiplemesinin özellikle kendilik kavramının cinsiyet şeması içinde özümsemesinden dolayı ortaya çıktığını öne sürer. Çocuklar, kendi toplumlarının cinsiyetlere yönelik uygunluk tanımlarını öğrendiklerinde, hangi özelliklerin kendi cinsiyetleriyle ve bundan dolayı kendileriyle bağlantılı olduğunu öğrenirler. Bu öğrenme sonucunda, sosyal yaşamın kızlar ve erkekler şeklinde düzenlenmiş iki kutuplu yapısına kavuşurlar. Bu bağlamda güce yönelik betimlemeler erkeklerin şemalarında; bakım vericiliğe yönelik betimlemeler ise kızların şemalarında yer alır (Bem, 1984).

Cinsiyet şema teorisi açısından bireylerin, erkek ve kadın olarak birbirlerinden ortalama bir düzeyde farklılaşmalarıyla birlikte, her birey (kadın ve erkek olarak) kendi davranışlarını cinsiyetin kültürel tanımlamalarının uygunluğuna göre algılamak, değerlendirmek ve düzenlemek zorundadır.

Bem (1984), cinsiyet şema teorisini romantik gelenek içine yerleştirmektedir. Bu vurgu, cinsiyet şema teorisinin içeriğe değil, sürece önem verdiği yönündedir. Kuram, kadın ve erkek kategorilerin içeriklerinin neler olduğundan daha çok cinsiyet tipli bireyler olarak dünyanın kadın ve erkek kategorilere ayrılması süreci ile ilgilidir. Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin Gelişimi

Lara ve Cantu (1989) cinsiyet rolü özelliklerini betimlediği çalışmasında, literatürle tutarlı olarak erkekler ve kadınların, eril ve dişil kişilik özellikleri açısından farklılaştıklarını bulmuştur. Erkekler, ölçeğin girişimcilik (assertiveness) ve saldırganlık (aggressiveness) alt boyutunda, kadınlar ise duygusallık (affectiveness) ve itaatkarlık alt boyutunda daha yüksek puan elde etmişlerdir. Ancak kolej öğrencileri, evli çiftler ve işçilerin oluşturduğu örneklem grubunda, kolej öğrencileri arasında, itaatkarlık alt ölçeğinde cinsiyetler arasında fark bulunamamıştır. Yazarlar, bu sonucu sosyo-ekonomik alt yapının yüksek olduğu üniversiteli kadınlarda geleneksel dişil kalıp yargıların diğer kadınlara nazaran daha az olarak bulunmasına bağlamışlardır. Araştırmacılar ayrıca, evli çiftlerin kendilerini betimlemelerinde, duygusallığa (dişil bir özellik) ve eşlerini betimlemelerinde saldırganlığa (eril bir özellik) yönelik cinsiyet ayrımı göstermediklerini bulmuş ve bunu cinsiyet rolü kalıp yargılarının yaşa bağlı olarak azaldığı sonucuna bağlamışlardır.

De Lisi ve Soundranayagam (1990), "Cinsiyet rolleri kalıp yargılarının kavramsal yapısı" konulu çalışmalarında, erkekler ve kadınları betimlemede kullandıkları sıfatları "öz", "çevresel" ve "aitlik bildirmeyen" olarak 3 grupta sınıflandırmışlardır. Kadını betimleyen sıfatların "hoşluk"

(niceness) ve "bakım vericilik" (nurturance) boyutlarını; erkekleri betimleyen sıfatların ise "güç" (power) ve "kuvvet" (strength) boyutlarını yansıttıkları görülmüştür. Ancak, araştırmacılar yorumlarında, her iki grubun birbirlerine yakıştırdıkları sıfatların karşılıklı örtüşme göstermeye başlamalarından dolayı (tipik kadın-tipik erkek) bireylerin birbirlerine benzemeye başladıklarının görüldüğünü ifade etmişlerdir.

D'Agostino ve Day (D'Agostino ve Day, 1991)'in, D'Agostino, Erickson ve Fusco'ya dayanarak aktardığı bir bulgu da, erkekler ve kadınlara ilişkin bir farklılığı yansıtmaktadır. D'Agostino, Erickson ve Fusco, 1989'da gerçekleştirdikleri çalışmalarında, kolej öğrencilerinden, bir gazetenin ilgili köşesine kişisel bir ilan vermelerini istemişlerdir. Bu ilanlara ilişkin sonuçlarda kızlar, daha çok kişilik özellikleri sunmuş ve talep etmişlerdir. Buna karşın erkekler daha çok, eğlence türü ve boş zamanları değerlendirme aktiviteleri sunmuşlar ve talep etmişlerdir. Araştırmacılar bu sonuca ilişkin yorumlarında, kızların kişilik özellikleriyle daha çok ilgilendikleri sonucuna varmışlardır.

Arditti, Godwin ve Scanzoni (1991), "kadının cinsiyet rolü özellikleri ve tercihleri ile ebeveyn davranışının algılanması" konusundaki araştırmalarında, kız çocukların cinsiyet rolü gelişimlerinde ebeveynlerinin rolünü incelemişlerdir. Buna göre, kız çocuklarının cinsiyete ilişkin gelişimlerinde, annenin etkisi babadan daha fazladır. Araştırmacılar, kız çocuklarının gelişimlerinde annenin davranışlarının, en azından algılandığı şekliyle, belirgin bir etkiye bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu gelişimde babanın da rolü olduğu vurgulanmış, babanın teşvik ve kontrolü ile kişilik özellikleri ve ifade edicilik arasında ılımlı bir bağlantının varlığı belirtilmiştir. Anneye karşılık babanın kişilik özelliklerinin, kız çocuğunun kişilik özellikleri geliştirmesini olumlu yönde etkilediğini ve annenin bu gelişime olumsuz yönde etkiye bulunduğunu ortaya çıkarmışlardır. Bu araştırmanın bir başka bulgusu da, anneler daha çok kız çocuklarını; babalar da daha çok erkek çocuklarını kısıtlama eğilimindedirler ve bu kısıtlamalar kültürel olarak eril ve dişil içeriklere bağlıdır.

Ülkemizde yapılan bir çalışmada, Kandiyoti (1982), "Türkiye'de kentsel değişim ve kadının rolü"nü incelemiştir. Buna göre, kadının ev dışında bir işe sahip olması ve aile geliriye katkıda bulunması, kadının eve ilişkin rol tanımlarını etkilememektedir. Ya da kadına ev ve iş yaşamının birlikte getirdiği yükü azaltmamaktadır. Eve ilişkin görev ve sorumlulukların paylaşımı, tipik olarak gelinler ve kızlara aittir. En kısıtlı olanaklarda bile, ev ve aile yaşamının konforunun temeli, kadınlar tarafından ve kadınların zararına şekillendirilmektedir. Aynı zamanda, kadınların, evcil ve bakım verici rollerinin sosyalizasyonu, önemli ölçüde kuşaklar arası olarak aktarılmaktadır. Evdeki iş ve sorumluluklar, tamamen kadına ait olarak görüldüğünden, evdeki iş ve sorumluluklara ilişkin eksiklikler ve yetersizlikler kadına atfedilmektedir. Bunun dışında, erkeğin bütçeye ilişkin

kontrolü oldukça açıktır. Parasal kaynaklar üzerindeki kontrol fazlasıyla erkeğe aittir. Bu durumda, zaten küçük şehir, kasaba ve köyde iş bulma olanağına sahip olmayan kadının dış dünyaya açılması zorlaşmaktadır.

Kağıtçıbaşı (1982), "cinsiyet rolleri, çocuğun değeri ve verimlilik" konulu Türkiye örneklemini üzerine yaptığı bir çalışmada, çocuğa verilen değer, sosyo-ekonomik faktörler nedeniyle kişilerin algı ve değerlerini etkilediğini ve bu durumun aile içi ilişkilere de yansıdığını belirtmiştir. Çocuğa verilen değer, sosyo-ekonomik gelişim ve eğitimle birlikte, ekonomik niteliğini yitirmektedir. Buna göre çocuk sayısının azlığı ya da çokluğu, çocuğa verilen ekonomik değere bağlı olmaktadır. Çocuk ekonomik olarak değerli algılandığından, aileler daha çok erkek çocuk tercih etmektedirler. Yazar bunun nedenini özellikle kadınlar için, geleceğin ekonomik rahatlığını sağlayacak unsurun erkek çocuk olarak görülmesine bağlamaktadır. Bu sonuç, eğitimsiz kadının bağımlı ve düşük statüsü nedeniyle bir anlam taşımaktadır. Kadının bağımlılığı, böylece birbirine bağlı olan ilişkilerin genel örüntüsünün doğal bir parçası olmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Rol Gelişimi İle İlgili Kalıp Yargılar

Bütün toplumlarda kadın ve erkekler için cinsiyet rolü kalıp yargıları benimsenmiştir. Kadın ve erkek cinsiyeti için belirlenen bu kalıp yargılar evrensel bir özelliğe sahiptir (Baykal, 1988). Kalıp yargıların dayandırıldığı temel unsurlar konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Hurlock (1978); cinsiyetler arasındaki fiziksel farklılıkların kalıp yargıları şekillendirdiği görüşünü savunurken, kalıp yargıların kadının ve erkeğin toplumsal işlevlerine dayanarak belirlendiği görüşünü savunanlar da vardır. Bu görüşü savunanlara göre; kalıp yargılar, bireylerin toplum içinde diğer bireyleri gözlemlemeleri ile oluşurlar (Eagley ve Steffen, 1984).

Kadınlar ve erkekler hakkındaki inançlar toplulukçu ve bireyci gibi kişisel özelliklere dayanmaktadır. Bu açıdan erkekler daha çok bireyci, kadınlar ise toplulukçu amaçlara yönelik olarak algılanmaktadır (Bem, 1974; Block, 1974; Broverman ve arkadaşları, 1972; Spence-Helmreich, 1978). Bireyci özellikler yönetime arzusu oluştururken, toplulukçu özellikler bencillikten uzaktır ve başkalarına karşı ilgi ve birliktelik oluşturmaktadır.

Hemen hemen her toplumda kadın ve erkeğe mal edilen kalıp yargılar, erkekler için sert, duyarsız, soğuk olarak, kadınlar için ise yumuşak, duyarlı, cana yakın olarak sıralanmıştır. Bu kalıp yargılar bir kez oluştuktan sonra toplum içinde kadın ve erkekler bu özellikler çerçevesinde algılanır ve çocukluktan itibaren dış görünüm, oyun ve oyuncak seçimi, eğitim ve meslek seçimi bu kalıp yargılarla biçimlenir (Maccoby-Jacklin, 1974). Yapılan birçok araştırma sonucuna göre kızlar ve erkekler arasındaki belirtilen farklılıklar kesinlik kazanmamışlardır. Ancak cinsiyetler arasında ayrım yapmada etkileri olduğu da bir gerçektir (Rathus-Nevid, 1986).

Kalıp yargıların kız ve erkek davranışları üzerindeki etkileri konusunda pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan bazılarının sonuçlarına göre erkeklerin kızlara göre daha geleneksel oldukları vurgulanmaktadır (Flerks ve ark. 1976; Williams ve ark. 1975; Emmerich ve Shephard, 1982). Diğer araştırma sonuçlarına göre ise kızların daha geleneksel oldukları saptanmıştır (Kağıtçıbaşı ve Kansu 1977).

Hurlock (1978)'a göre, kalıp yargıların benimsenmesi erkeklerde daha erken dönemlerde başlar. Bu kalıp yargılar erkek çocukta sürekli olarak erkekliğini ispat etmesi beklentisini içerirken, kız çocuk için böyle bir yüksek beklenti söz konusu değildir. Kız çocuğunun, sevimli, sıcak ve söz dinler olması yeterlidir. Bu bağlamda erkekler rahatlıkla kendilerine verilen rolleri benimserken, kızlar kendilerine daha az prestij sağladığı için rollerini kabul etmekte isteksizdirler (Hurlock, 1978). Böylece kadınlara ve erkeklere verilen roller onların toplumsal statülerini de belirlemektedir.

Tan'a göre (1979) kadın, cinsiyetine bakmadan daha olumlu ve değerli sayılan bağımsızlık, usallık, yansızlık ve soğukkanlılık gibi toplumsal özellikleri geliştirmek çabası gösterince "erkek gibi davranmak"; kadına uygun davranış belirtilerinin dışına çıkmayınca da "yetişkin, olgun insan ölçülerine erişmemiş kadın olmak" açmazına girmektedir.

Kalıp yargıları ve cinsiyet rolleri hakkındaki inançlar kültürden kültüre farklılıklar gösterir. Çevrenin bu konudaki etkisi çok fazladır. Aileler, öğretmenler ve yaşlılar da buna dahildir. Son zamanlarda bazı psikologlara göre genetik faktörlerde çok önemli rol oynarlar. Maccoby (1990)'e göre kızların ve erkeklerin hormonal farklılıkları onların oyun stillerini de etkilemektedir. Erkekler daha kaba, gürültülü hareketlerde bulunurken kızlar ise daha sakin ve yumuşak hareketlerde bulunmaktadırlar.

Çocuklar kendi yaşlarıyla etkileşime girdiklerinde kendi davranışlarına yakın eşleri kendilerine seçmektedirler. Bu bağlamda zaman geçirme olayına gelince çocukların kendi cinslerini tercih ettikleri görülmüştür. 4 yaşında çocuklar karşı cinsle geçirdikleri vaktin 3 katını hemeinsleriyle geçirmektedirler. Yine Maccoby (1990), yaptığı dikkatli gözlemler sonucunda erkeklerle girilen bir etkileşimde kızların dezavantajlı olduğunu saptamıştır. Çünkü kızlar daha sakin ve kibardır, oyun esnasında, grup içerisinde ve faaliyetlerde erkekler kadar etkili değildirler.

Öğretmen tarafından çocuklara bir soru yöneltildiğinde kızlar daha kibar davranıp konuşma sıralarını beklemişler, erkekler ise toplumun onlara verdiği bağımsızlık yetkisinden yararlanarak kızlara hiçbir hak tanımamışlardır. Maccoby (1990)'nin belirttiği gibi sosyal etkileşimdeki bu farklılıklar oldukça önemlidir. Özellikle son dönemlerde dengelerin değişmesi bir çok kadının güç ve otoriteye sahip olmaları sosyal yapıdaki değişimi gözler önüne sermektedir.

Kalıp Yargıların Çocuğun Gelişimi Üzerinde Rolü

Kadınlar ve erkekler hakkında sahip olunan genel düşünceler "cinsiyete ilişkin kalıp yargılar" (sex stereotypes) olarak adlandırılmakta ve bu kalıp yargılar iki farklı düzeyde tanımlanmaktadır (William ve Best, 1990). Bunlardan birincisi olan "cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar" (sex-role stereotypes), kadınlar ve erkekler için uygun görülen bir çok rol ve faaliyetler hakkındaki düşünceleri içermektedir. İkinci bir kavram olan "cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılar" (sex-trait stereotypes) ise, bir cinsiyeti, diğer cinsiyete oranla daha fazla veya daha az nitelediğine inanılan psikolojik veya davranışsal özellikleri içermektedir. Bu kavramlara ek olarak, cinsiyetlere uygun yeteneklerin, kişilik özelliklerinin, davranışların ve kendilik kavramlarının kazanılması, psikolojide "cinsiyetleri ayırıştırma süreci" (process of sex-typing) olarak adlandırılmaktadır (Bem, 1984).

Bu süreci açıklayan dört temel kuram bulunmaktadır. Bunlar, Psikanalitik Kuram (Brofenbrenner, 1960) ve Sosyal Öğrenme Kuramı; Bilişsel Gelişim Kuramı (Kohlberg, 1966) ve Sosyal Cinsiyet Şema Kuramı'dır (Bem, 1981). Psikanalitik kurama göre, erkeksi ve kadınsı davranışların kazanılması, bireydeki özdeşim sürecinin bir ürünüdür. (Freud, 1949; Maccoby, 1990; Mussen ve Distler, 1959). Sosyal öğrenme kuramına göre ise, çocuklarda sosyal cinsiyet rolüne uygun davranışların gelişimi birbirini tamamlayıcı iki sürece dayanmaktadır; aynı cinsten ebeveyn ile özdeşim kurma ve sosyal cinsiyet rolüne uygun davranışların pekiştirilmesi (Bandura ve Walters, 1963; Mischel, 1966). Bu kurama göre, ebeveynler, hem etkili bir model hem de doğrudan pekiştirici olarak işlev görmektedir (Kelly ve Worell, 1976). Sosyal öğrenme ve psikanalitik kuramların aksine, bilişsel gelişim kuramı, cinsiyet rolünün sosyalleşmesinde çevre yerine çocuğu esas etken olarak görmektedir (Bem, 1984). Kohlberg(1966)'ın bilişsel gelişim kuramına göre, çocuklar ilk olarak insanların kadın ve erkek diye iki kategoriye ayrıldıklarını ve kendilerinin bu kategorilerden hangisine ait olduklarını anlamaktadırlar. Daha sonra ise, bir kategorideki bireyleri, diğer kategorilerden ayıran özelliklerin farkına varmakta ve son olarak da, ayırıştırılan bu özellikler hakkındaki bilgileri, onların kendi cinsiyetlerine neden olmaktadır. Sosyal cinsiyet şema kuramına göre, cinsiyetleri ayırıştırma, toplumun kadınsı ve erkeksi özellikleri tanımlamasına dayanmaktadır (Bem, 1981). Bu çerçevede, çocuklar, kültürel etkilerinde yardımıyla erkeksi ve kadınsı özelliklere ilişkin bilgileri kodlama ve organize etmeye genel bir hazır oluş içindedirler. Bu hazır oluş sayesinde de cinsiyetleri ayırıştırma, bunlara ilişkin şemaların devreye girmesiyle gerçekleştirilmektedir.

Sosyal cinsiyet rolü açısından sosyalleşme, bebek doğduğu andan itibaren başlamaktadır (Birns, 1976; Honig, 1983). İki yaşından itibaren

çocuklar, erkeklere ve kadınlara ait bir takım özellikler olduğunu anlamaya ve cinsiyetlerine uygun oyuncaklar ile aynı cinsiyetten arkadaşları tercih etmeye başlamaktadırlar (Martin ve Halverson, 1981). Üç ve beş yaşlarında ise, cinsiyetlerine uygun oyuncak ve faaliyet seçiminde kalıp yargıların etkisi görülmeye başlamaktadır (Fling ve Manosevitz, 1972).

Bir grup araştırmacı, çocukların yaşları ilerledikçe cinsiyet ayrımını daha az yaptıklarını belirtirken (Carter ve Patterson, 1982; Marantz ve Mansfield, 1977; Urberg, 1982); cinsiyet rollerine ek olarak cinsiyet özelliklerinin de dikkate alındığı, diğer bir araştırmada ise, çocukların büyüdükçe daha fazla cinsiyet ayrımı yaptıklarını gösteren bulgular yer almaktadır (Martin, 1989).

Williams ve Bennett (1975), cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargıların gelişimini incelemişler ve bu kalıp yargıların ölçülmesinde geliştirilen cinsiyet kalıp yargı ölçeğini kullanmışlardır. Çeşitli ülkelerde yapılan bu araştırmaların ortak sonuçları şöyle özetlenebilir:

1. Anaokulu çocukları, yetişkinleri tanımlayan cinsiyete ilişkin kalıp yargılar hakkında önemli miktarda bilgi sahibidirler.
2. Anılan kalıp yargılar hakkındaki bilgi, ilkökul ikinci sınıf düzeyine gelene kadar hızla artmaktadır.
3. Çocukların sahip olduğu bu kalıp yargılar hakkındaki bilgi, kızlar ve erkekler arasında aynı biçimde gelişmektedir.

Erkeklere ait kalıp yargılar, kadınlara ait kalıp yargılarına göre daha erken yaşta öğrenilmeye başlanmaktadır.

Kadınlara ve erkeklere ait cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargıların tanınma dereceleri arasında bir fark görülmüştür. Erkeklere ait kalıp yargıların, kadınlara ait kalıp yargılardan daha iyi bilindiği saptanmıştır (Williams ve ark., 1975; Ward, 1990).

Erkeklere ait kalıp yargıların, kadınlara ait kalıp yargılardan daha iyi bilindiğine ilişkin bulgunun, bizim kültürümüz de dahil olmak üzere çeşitli ülkelerde, erkeklere ait kalıp yargıların ayırt edilmesine daha fazla önem verilmesiyle bağlantılı olduğu düşünülebilir. Örneğin, erkek çocukların kendi cinsiyetlerine uygun olan oyun ve faaliyetleri seçmeye erken yaşlardan itibaren daha yoğun bir şekilde yönlendirildikleri bildirilmektedir (Fling ve Manosevitz, 1972).

Erkeklere ait kalıp yargıların çocuklar arasında daha erken yaşta kazanılması ve erkek çocukları tarafından daha iyi bilinmesi, genelde erkek çocuklarının kızlara oranla cinsiyetlerine uygun davranışlar geliştirme yönünde sosyalleşme baskısını çok erken yaşta ve çok fazla görmelerine bağlanabilir. Ayrıca, toplumların pek çoğunda kadınlar erkek özelliklerini taşıdıklarında çok fazla eleştirilmedikleri halde, erkekler kadın özelliklerini

taşındıklarında çok fazla eleştiri ile karşılaşmaktadırlar. Fling ve Manosevitz (1972)'in araştırmasında da, hem annelerin hem de babaların cinsiyetlerine uygun davranışları benimsemeyen erkek çocuklarını, kız çocuklarına oranla daha güçlü bir şekilde engelledikleri bulunmuştur. Sonuç olarak, erkek çocuklarının cinsiyetlerine uygun davranma yönünde gördükleri bu baskı, kendi cinsiyetlerine ait kalıp yargıları daha iyi benimsemelerine ve bunu gözlenebilir davranışlar şeklinde yansıtmalarına neden olmaktadır.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Sosyalleşme

Cinsiyet rolleri arasındaki farklılıkların kaynağını bulmak için gelişim sürecine yönelindiğinde, gelişimi etkileyen toplumsal faktörlerin etkileri göz ardı edilemez. Gelişimi, dolayısıyla cinsiyet rolü gelişimini etkileyen toplumsal faktörler; ebeveynler, kardeşler, akran grupları, öğretmenler ve kitle iletişim araçlarıdır. Bu toplumsal faktörlerin toplum tarafından kabul gören davranışları öğretmesi sürecine toplumsallaşma denir. Sözü edilen bu faktörler de toplumsallaşma süreci değişkenleri olarak bilinir (Huston, 1983).

Toplumsallaşma sürecini anlayabilmek için, anne babanın erken gelişim dönemlerinde hatta doğum öncesi dönemde çocuk üzerindeki beklentilerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu süreçte aynı zamanda çocuğun bu etkileri nasıl içselleştirdiğine ve öğrendiğine de açıklık getirilmesi gerekmektedir.

a) Doğum Öncesi Beklentiler

Aileler, daha çocuk doğmadan önce giysilerinin, odalarının, oyuncaklarının düzenlemesini yaparlar. Bu durum onların tercihlerini ve yönelimlerini şekillendirir. Araştırmalara göre, erkek çocuk tercihi, kadın hamile kalmadan önce şekillenir. Evlenmemiş kadın ve erkeklerin çoğunun kızdan çok erkek çocuk tercih ettikleri saptanmıştır (Hammer, 1970). Bu konuda erkeklerin tercihi kadınlarınkinden daha güçlüdür. Erkek çocuk tercih edilmesinin temel nedenleri; soyadını sürdürmek, ekonomik nedenler (aile yaşlandığında bakım sorumluluğunu üzerine almak) ve babaya arkadaşlıktır.

Bazı kültürlerde örneğin Asya ülkelerinde erkek çocuk tercihi oldukça yüksektir. Kürtaj ve beslenme kayıtları incelendiğinde kız ve erkek bebek arasındaki farklılıklar belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Anne erkek bebeğin bakımını daha özenli yapmakta, erkek bebeği kız bebekten iki kat fazla emzirmektedir. Hindistan'da 1980 yıllarında yapılan bir araştırmada 8.000 kürtajın 7.997'sinin kız cenin olduğu saptanmıştır. Bu yüzden Hindistan'ın bir eyaletinde doğum öncesi cinsiyet belirleme kanunen yasaklanmıştır (Hrdy, 1988).

b) Genel Beklentiler

Doğumdan sonraki ilk üç yıl cinsiyet rollerinin kazanımındaki diğer kritik dönemdir. Aile ve sosyal çevre, çocuğa sahip olduğu cinsel organlara göre temellendirdiği cinsiyet tipine uygun davranmaya başlar. Çevre bu davranışların sürdürülmesini çocukta bekler. İnsanların çoğu yeni bir bebek olduğunda hemen kız ya da erkek mi olduğunu sorup, öğrenmek isterler. Bebek doğduktan 20 dakika sonra anne ve baba bebeğin cinsiyeti üzerine konuşmaya başlarlar (Woollett, White ve Lyon, 1982). Yine, anne ve babaların, yeni doğmuş kız ya da erkek bebeklere göre davranış farklılığı gösterdikleri saptanmıştır. Babaların davranış farklılıklarının annelerin davranış farklılıklarından iki kat fazla olduğu saptanmıştır (Parke, 1976).

Bir araştırmada ilk defa anne-baba olmuş ailelerle doğumdan sonra 24 saat karşılıklı görüşme yapılmıştır. Bu araştırmanın sonunda görülmüştür ki, erkek ve kız bebeklerinin boyu, kilosu aynı olmasına rağmen ailelerin onları algılayış biçimleri farklıdır. Erkek bebekleri daha güçlü ve dikkatli, kız bebekleri ise yumuşak, iyi huylu gördükleri ortaya çıkmıştır. Doğumdan sonra bebeği görmemiş babalar bile erkek bebeği güçlü, dikkatli olarak görürken, kız bebeği güzel ve hassas olarak nitelemişlerdir (Parke ve Suomi, 1980).

Babaların yeni doğmuş erkek bebekle daha fazla zaman geçirdikleri, oyun oynadıkları; kız bebeklerle ise daha fazla konuştukları belirtilmiştir. Yine aynı araştırma göstermiştir ki babalar erkek bebeklere fiziksel olarak daha sert davranmaktayken, anneler de kızlarına daha fazla sorumluluk duymaktadırlar (Fagot, 1976).

Yeni doğmuş bebeğe cinsiyetine özgün hediyeler verildiği gözlemlenmiştir. Her iki cinsiyetin kendine ait renk ve eşyaları bulunmaktadır.

c) Ailenin Etkisi

Çocuklarda cinsel rollerin öğrenilmesi küçük yaşlarda başlar (Fagot ve Leinbach, 1985). Çocuklar bu yaşlardan itibaren bazı cinslerin kendi cinslerine, bazılarının ise karşı cinse uygun olduğunu aileleri ve çevrelerinin etkisiyle öğrenirler. Bazı araştırma bulgularında gündüz bakımevlerindeki 15-16 aylık çocukların kendi cinsiyetlerine uygun oyuncakları tercih ettikleri gözlenmiştir (Huston, 1983).

Fagot (1976), Fagot ve Leinbach (1985), Longlois ve Downs'a (1988) göre, erkeklerin ağlaması, kadınsı kıyafetler giymesi ve bebeklerle oynaması ailesi ve akranları tarafından ayıplanır. Ayrıca, anneler, babalar ve diğer yetişkinler cinsiyete uygun davranmayan erkek çocuklara daha olumsuz davranırlar. Öskeli olmak, pantolon giymek ve arabalarla oynamak erkekler için uygun görülür. Bunların yanında erkek çocukların, özellikle babaları tarafından başarıya ve yarışmacılığa özendirildiklerine ilişkin bazı

bulgular da bulunmaktadır. Diğer taraftan aileler erkek çocuklarının kadınsı özellikler gösteren davranışlarına karşı duyarlı davranırken (annelerde bu duyarlılık daha azdır), kız çocuğun erkeksi özellikler gösteren davranışlarını daha önemsiz bir sorun olarak görmektedirler (Block, 1978).

Bir çok anne babanın çocuklarının cinsiyetlerine uygun davranmayı öğrenip öğrenmedikleri konusunda kaygı duydukları da açıktır. Bu ilginin dolaylı ve göze batmayan yollardan iletiildiği varsayılır. Örneğin, belirgin ödül ve cezalar verilme bile, çocuklara gülümseme, kaş çatma ve daha güçlü olabilen başka onaylama ve onaylamama yolları ile istenilen ve beklenen mesajlar verilebilir (Dönmez, 1989). Ancak, anne babanın eğitim düzeyi, annenin bir işte çalışıyor olup olmaması kalıp yargılarını etkileyen etkenler arasında sayılmaktadır. Eğitimli ve bilinçli anne ve babalar kız ve erkek çocuklarının karşı cinse özgü davranış ve ilgi alanlarına yönelmelerini daha kolay kabullenmektedirler.

Aileler, kız ve erkek çocuklarına farklı davranırlar ve erkek çocuktan hareketli olma, güçlü olma gibi özellikler beklerken, kız çocuklarından, sakin olma, uyumlu olma gibi özellikler beklerler (Mc Guire, 1988). Çocuğun sahip olduğu cinsiyet ile, anne ve babanın cinsiyete uygun tutum ve davranışlar sergilemesinin karşılıklı etkileşim halinde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak anne-babaların çocuğuna ilişkin, cinsiyete uygun davranış özelliklerini belirleyen salt çocuğun cinsiyeti değildir.

Diğer sosyal içerikli kuramlar hem anne-babaların çocuklarına yönelik cinsiyetine uygun davranışlarını hem de çocuğun cinsiyet rolünü etkileyen faktörlere değinmektedirler. Kromozom ve hormonal farklılıklarının bazı cinsiyet farklılıklarına yol açtığını iddia eden araştırmacılarının çalışmalarında, kromozom bozukluğunun ve hormonal düzensizliklerin cinsiyete uygun davranışların kazanılmasında etkili olduğu görülmüştür (Shaffer, 1988).

Araştırmacılar (Goldberg ve Lewis, 1969), kız ve erkek çocukların ilk gelişim dönemlerinde farklı davranış örüntüleri sergilediklerini ortaya çıkarmışlardır. Bunun yanında anne ve babalar da çocuklarını doğdukları andan itibaren farklı sıfatlarla tanımlamaktadırlar. Örneğin, kızlar için tatlı, sevimli gibi sıfatlar kullanılırken, erkekler için aslan, güçlü gibi sıfatlar kullanılmaktadır. Benzer şekilde kız ve erkek bebeklerin odalarına farklı oyuncaklar alınır. Kızlar için bebekler, evcilik takımı alınırken, erkekler için kamyon, futbol topu, tabanca gibi oyuncaklar alınır. Goldberg ve Lewis (1969), annelerin kız ve erkek bebeklerine fiziksel temasta farklı davrandıklarını belirtmişlerdir. Kız bebeği olan anneler erkek bebeği olan annelerden daha fazla göz kontağı kurmakta ve fiziksel temasa geçmektedirler.

Son araştırmalarda (Jackson ve arkadaşları, 1986), özellikle babaların, çocuğun erken dönemlerindeki cinsiyet tipi gelişimi üzerindeki

etkisi incelenmiştir. Babalar çocuklarıyla daha çok yuvarlanma, güreşme gibi oyunlar oynarlarken, çocuğun ilgisini oyuncaklar üzerine çekmede annelerden daha başarısız olmaktadır. Çocuk üzerinde aile içinde etkili olan diğer bir toplumsal faktör kardeşlerdir. Büyük kardeşler, küçük kardeşleri için cinsiyet tipine uygun model olurlar. Çocuğun kendi cinsiyetinden olan büyük kardeşinin davranışları, çocuğun cinsiyete uygun davranışlar kazanma sürecini desteklemektedir.

d) Okulun ve Öğretmenin Etkisi

Okullar da cinsiyete ilişkin kalıp yargılarının iletiildiği kurumlar olabilmektedirler. Özellikle öğretmenlerin cinsiyet ile ilgili kalıp yargıları, öğrenci davranışları üzerinde birer belirleyici etken olabilmektedir. Hem kadın öğretmenler hem de erkek öğretmenler, tüm çocuklara dişil etkinlikler doğrultusunda eğitim verir; örneğin sanat etkinlikleri, küçük motor hareketlere yönelik etkinlikler. Bunun yanında araştırmalar kadın öğretmenlerin sosyal davranışlar-aktivite düzeyi başarı beklentisinde, kurulan sıcak ve yakın ilişkilerde kız ve erkek çocuklara farklı davrandıklarını ortaya koymuştur. Erkek öğretmenler ise çocuklar için eril model oluştururlar (Shaffer, 1988).

Okullarda genelde cinsiyetten bağımsız olarak boyun eğme ve pasiflik tercih edilen nitelikler olurken taşkınlık, yarışma ve bağımsızlık gibi nitelikler hoş görülmemektedirler. Bu durumda kızlar bu rolleri daha kolay benimsedikleri için okulu daha fazla sevmekte ve akademik yönden erkeklerden daha başarılı olmaktadır. Erkekler için ise okul mutluluk verici bir yer değildir ve öğretmenlerini kızlara oranla daha az sevmektedirler. Ayrıca öğretmenlerine bir çok problem çıkarırlar, çok eleştirilirler bu nedenle performans düzeyleri kızlardan daha düşük olarak nitelendirilir.

Öğretmenler genellikle erkek öğrencileri motivasyon düzeylerinin düşük olmasından, özensiz olmasından, temiz olmamalarından ve saldırgan davranışlarından dolayı eleştirirken, kızlar ise problem çözme yeteneklerinin azlığı yönünden eleştirilirler (Dweck, Davison, Nelson ve Enna 1979). Eğitim boyunca kız öğrencilere "çok çalışmazsan başaramazsın" mesajı verilirken, erkek öğrencilere "biraz daha çalış başaracaksın" mesajı verilir. Bu eleştirilerin ve mesajların öğrenci üzerindeki etkisi ise şöyle açıklanmaktadır; erkek ilgilenmezken, kızlar, eleştirilerden etkilenerek ümitsizliğe kapılıp strese girerek başarısız olabilirler (Steinberg, Belsky ve Meyer, 1991).

e) Arkadaş Grubunun Etkisi

Akranlar, toplumsal rol standartları üzerinde zorlayıcı etken durumundadırlar. Akran grubu çocuğun cinsiyetine uygun davranışlarını destekler. Kızlar kızlarla oynar, erkekler erkeklerle oynar. Oyunlarında "kız oyunu, erkek oyunu" diye ayrımı yaparlar. Örneğin, kız oyunu oynayan bir

erkek çocuğunu diğer erkek çocuklar gruplarına almak istemezler ya da kendi cinsiyetlerinden arkadaşlarını karşı cinsiyetin oyunu ile ilgilenmemesi doğrultusunda uyarırlar. Ayrıca çocuklar eleştirileri daha çok aynı cinsten akranlarından almaktadırlar.

f) Başarının Etkisi

Fagot (1985) araştırmasında öğretmenlerin çocuklara cinsiyetlerine göre tepkide bulunduklarını vurgulamaktadır. Fagot'a göre öğretmenler kız çocuklarının konuşma, jest, mimik gibi sosyal iletişim tekniklerine, erkeklerin ise saldırganca tutumlarına tepkide bulunmaktadırlar. Bu etkileşim biçiminin sonucu olarak kızların öğretmenlerle iletişimleri, erkeklerin ise saldırganlık düzeyleri artmaktadır.

Çocuklar okullarda cinsiyetlerine uygun aktivitelere yönlendirilirler (Huston, 1983). Erkek çocukların kendi cinsel kimliklerine uygun aktiviteler olmadıkça okula karşı ilgileri ve motivasyonları azalır. Kızlar alt sınıflardan itibaren okuma yeteneğinde erkek akranlarından daha başarılıdırlar (Lumms ve Stevenson, 1990).

Uncht ve Dweck'e (1985), göre kızlar küçük sınıflarda erkek akranlarına oranla daha avantajlıdırlar. Ancak bu avantaj kısa sürer, üniversite yıllarında kızların başarı düzeyleri düşer, erkeklerin başarı düzeyleri kızlara oranla artar. Bu sonuç öğretmenlerin kız öğrencileri pasif ve bağımlı olmaya yönlendirmeleriyle açıklanmaktadır. Ayrıca kızların pasif ve bağımlı olarak yönlendirilmeleri onların birikimsel olarak üniversiteye doğru akademik başarılarını da etkileyebilir. Çünkü bağımlılık entelektüel yetenek için zararlıdır. Bağımsızlık ise aktivite, rekabet, problem çözme ve yüksek düzeyde başarı için gereklidir (Dweck ve Leggett, 1988).

f)Televizyonun Etkisi

Erkek ve kadının cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların öğrenilmesinde görsel ve yazılı basının da rolü çok önemlidir. Örneğin, televizyonda erkeklere kadınlardan çok daha fazla başroller verilmekte ve genellikle bu roller saldırgan, kararlı, güçlü, profesyonel, mantıklı roller iken kadınlar, duygusal, boyun eğici, bağımlı, cana yakın, yardımsever v.b. roller üstlenmektedirler (Sternglanz ve Serbin, 1974). Kadınlar televizyonda saldırgan rolleri oynadıklarında ise saldırganlıkta beceriksiz oldukları ve genellikle kurban rolünü üstlendikleri gözlenmektedir. Ayrıca rol dağılımında kadınlar lider karakterlerini daha az canlandırır ve komedi türü yapımlarda daha çok rol alırlar (Huston, 1983). Ancak bu kalıp yargılar yavaş yavaş değişmektedir.

Amerika'da yapılmış araştırmalar kitle iletişim araçlarının cinsiyetler arasındaki farkları vurgulayan yayın yaptıklarını ortaya koymuştur (Huston, 1983; Shaffer, 1988). Genelde televizyon filmlerinde erkek karakterler ve eril özellikler öne çıkarken, gazetelerde de, erkek fotoğraflarına, erkek

işlerine yönelik sayfalara (spor-borsa-ekonomi sayfaları gibi) daha sık rastlanmaktadır. Televizyon programları, cinsiyet kalıp yargılarını içeren davranışları kapsamaktadır. Kadın rollerini içeren programlara daha az rastlanırken, dişillğin başat olduğu program sayısı da azdır. Çalışan kadınları içeren film ve çizgi filmlerde de kadınlar hemşirelik, öğretmenlik, temizlikçilik gibi dişil işler yüklenmektedir. Otorite figürü olarak erkekler öne çıkmaktadır.

g) Ders Kitaplarının Etkisi

Cinsiyet gelişiminde kalıp yargılarına etki eden bir unsur da ders kitaplarında cinsiyetçiliktir. Ders kitapları cinsel rol kavramlarını ve cinsel kalıp yargılarını içerir. Anaokulu ve ilkökul kitaplarının cinsiyet rollerini sunuşları taraflıdır. Bu yayınlarda erillere daha fazla yer verildiği görülür. Groebner'in (1972), yaptığı araştırmada 554 öykü incelenmiş ve bu öykülerde yetişkin eril ve erkek çocukların daha fazla yer aldıkları ve öykülerin cinsiyet kalıp yargılarıyla çevrili oldukları görülmüştür.

Helvacioğlu (1994) tarafından, ders kitaplarında cinsiyetçilik konusu Türkiye şartları göz önünde bulundurularak, belli dönemlere ayrılarak incelenmiştir. 1928'den başlayarak 1991 yılına kadar yapılan incelemelerde 1950 sonrasında cinsiyetçiliğin yoğun bir şekilde vurgulandığı görülmektedir. İncelemede 1928'in etken dişili ve edilgen eriliğinin 1950'den itibaren yer değiştirdiği görülmüştür.

Okul Öncesi Dönemde Cinsiyet Farklılıkları

Heim (1970) bir araştırmasında, kız ve erkek öğrencilerin not ortalamalarını birbirine benzer bulmakla birlikte, puan dağılımlarında en yüksek ve en düşük puanların, genellikle erkeklere ait olduğunu görmüştür. Biber, Miller ve Dyer (1972), erkeklerle karşılaştırıldığında, kızların öğretmenlerinden daha fazla talimat aldıklarını ortaya koymuşlardır. Öte yandan, problem çözerken ayarlanmış değiştirmede kızların erkeklerden daha çok güçlük çektikleri görülmüştür (Nuessle, 1972). Stevenson ve Lynn (1971), erkeklerin, kızlara oranla, değişikliklere daha eğimli olduklarını. Sweney (1953), de yeniden yapmayı, örgütlemeyi, yeni yaklaşımları denemeyi gerektiren her türlü problem çözümünde erkeklerin daha başarılı olduklarını ortaya koymuşlardır.

Master ve Morris (1971), kız ve erkeklerden, karışık bir biçimde duran oyuncakları yeniden düzenlemelerini istemişler ve erkeklerin oyuncakların yeniden düzenlenmesine karşı, kızlardan, daha fazla ilgi gösterdiklerini gözlemişlerdir.

Goldberg ve Levis (1969), araştırmalarında kadınların problemlerle karşılaştıklarında, erkeklerden daha edilgen, yaratıcılıktan uzak oldukları yönünde bulgular elde etmişlerdir.

Bir konuyu anlayabilme ve tanıyabilme becerileri açısından da cinsler arasında farklılıklar bulan araştırmalar vardır. Örneğin, Heim ve arkadaşları (1970), kızların çevrelerindeki bir bölümü ya da nesneyi algılamak erkeklerden daha fazla çevrenin diğer bölüm ve öğelerine bağlı kaldıklarını gözlemişlerdir.

Maccoby ve Jacklin (1975), görsel alanın bulanık olması durumunda, kızların erkeklerden daha başarısız ve rahatsız olduklarını görmüşlerdir. Alport ve arkadaşları (1951), erkeklerin soyut fikirlerle, başkalarını etkilemekle, başkaları üzerinde denetim kurmakla daha fazla ilgilendiklerini, kadınların ise daha çok toplumsal ve estetik değerlerle, başkalarının iyiliği ile ilgilendiklerini göstermişlerdir.

Türk toplumunda da Topçuoğlu (1966), erkeklerin politik rejimler, sosyal politika ve genel olarak, toplumsal sorunlar gibi daha soyut ve somut sonuçları daha uzak ve zor kestirilebilir konulara ilgi duyduklarını, kadınların ise sonuçları daha somut konularla ilgilendiklerini ortaya koyan bulgular elde etmiştir.

Minton ve arkadaşları (1972), erkek çocukların annelerinin koyduğu yasakları kızlardan daha fazla çiğnediklerini, yasak oyuncaklarla kızlardan daha fazla oynadıklarını gözlemlemişlerdir. Kızların işbirliğine, erkeklerin ise yarışmaya daha eğilimli oldukları da gözlenmektedir (MacCoby ve Jacklin, 1975). Carlson'un (1971), bir çalışmada kızların kişiler arası ilişkilerde, işbirliğinin ve dostluğun göstergesi sayılabilecek bazı sıfatları erkeklerden daha çok kullandıkları, erkeklerin ise yarışmacılığın ve rekabetin göstergesi sayılabilecek sözcükleri daha sık kullandıkları görülmüştür. Kızların, erkeklerden daha kuralcı bir eğilime sahip oldukları araştırma bulguları arasındadır (Buck ve Austrin, 1971).

Kağıtçıbaşı (1981),'nın bir çalışmada da yaşamla ilgili değerlerin seçiminde cinsiyet farkları görülmüştür. Bu çalışmanın bulguları, özetle, kadının evine ve eşine, erkekte daha fazla, bağımlı olduğu doğrultusundadır. Cinsiyet farklarının görüldüğü diğer bir alan da etkileyici iletişim ve ikna edilebilirliktir. Bazı araştırmacılar kadınları erkeklerden daha ikna edilebilir bulmaktadır (Patel ve Gordon, 1960). Bazı çalışmalar da erkeklerde başarı güdüsünün daha yüksek olduğuna işaret etmektedir (Friederichs ve arkadaşları, 1971; Ramirez ve arkadaşları, 1971).

Araştırma bulgularında ortaya çıkan cinsiyet farklılıklarının biri de denetim odağı (locus of control) algısına ilişkindir. Erkekler, genellikle, kızlardan daha içten denetimli bulunmaktadırlar. İçten denetimli bireyler, engellerle karşılaştıklarında, bir şeyler yapabileceği duygusunu taşırlar. Dıştan denetimliler içinse olaylar oldukları gibidir ve yapılabilecek pek fazla bir şey yoktur.

Problem Cümlesi

Okul öncesi dönemde okulda, sınıf içerisinde cinsiyete dayalı toplumsal rollerin öğrenilmesinde, kızlar ve erkekler arasındaki sosyalleşme düzeyi nedir?

Alt Problemler

1. Kız ve erkek arasında sınıf içerisinde cinsiyet ayrımı var mıdır?
2. Sınıf içerisinde yapılan faaliyetlerde cinsiyet faktörü yer almakta mıdır?
3. Yemekhanede kız ve erkek tutumları arasında fark var mıdır?
4. Öğretmenin izlediği cinsiyetçi bir tutum var mıdır?
5. Kız ve erkek öğrenciler, öğretmenin cinsiyetine göre farklı davranışlar sergilemekte midir?
6. Cinsiyet gelişiminde fiziki ortamın kız ve erkek üzerinde etkisi var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Adapazarı merkezinde yer alan Sakarya Üniversitesi Vakfı Koleji Ana sınıflarında eğitim gören kız ve erkek öğrencilerin cinsiyet tercihleri, cinsiyet merkezli okul içi sosyalleşmeleri ve cinsiyete yönelik öğretmen tutumlarının incelenmesidir.

Bu araştırmada kız ve erkekler arasında "cinsiyet tercihlerinin" nasıl oluştuğu, her iki cinsiyetin birbirlerini ele alış şekilleri ve öğretmen tarafından ne yönde desteklendikleri ele alınacaktır.

Araştırmanın Önemi

Kızlar ve erkeklerin sosyalleşmeleri erken yaşlarda başlamaktadır. Kız ve erkeklerin bir araya gelip toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmeye başladığı ilk resmi kurum okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Burada her iki cinsiyet aileden gelen bir takım özellikleri beraberlerinde getirirler ve sosyalleşme süreçleri de o doğrultuda gelişir. Bu sosyalleşme sürecinde çevrenin, okulun, öğretmenin ve okul içi faaliyetlerin çocuğun cinsiyet gelişimine etkisi oldukça fazladır. Bu çalışma, anasınıfında eğitim gören kız ve erkek çocukların okul içinde sosyalleşme sürecini bir bütün olarak ele alıp incelemesi bakımından önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini olarak, Sakarya İli merkezinde bulunan Sakarya Üniversitesi Vakfı Koleji ana sınıflarındaki öğrenciler seçilmiştir. Seçilen okulda ana sınıfına başlayan, 23'ü kız, 23'ü erkek öğrenci ile 2 kadın ve 1 erkek

Öğretmen örneklem grubunu oluşturmuştur. Öğrenciler ve öğretmenler okul içinde, sınıf ortamında, oyun alanında ve yemekhanede yedi ay süreyle gözlemlenmiştir. Öğrenci formu olan "Kim Nasıl?" formu ve öğretmen gözlem formu araştırmacılar tarafından doldurulmuştur. Öğrenciyi tanıma formu ise okul öncesi öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Doldurulan toplam gözlem formu sayısı 92 dir.

Bulgular ve Sonuç

Kız ve erkekler arasında cinsiyet tercihi ve öğretmen tutumunu inceleyen araştırma bulgularından şu sonuçlar çıkartılmıştır:

Okul içinde kız ve erkeklerin belirgin bir cinsiyetçi tutum izledikleri, öğretmenler tarafından ise kimi zaman bilinçli kimi zaman bilinçsiz bir şekilde bu cinsiyetçi tutumun desteklendiği ortaya çıkarılmıştır. Öğretmenin cinsiyetçi tutumunun yanı sıra aile ve çevre dediğimiz sosyal yapının da cinsiyetçiliği desteklediği, geleneksel kalıp yargılar dışına çıkılmadığı görülmüştür.

Kız ve erkekler arasında sınıf içinde belirgin bir cinsiyetçilik tespit edilmiştir. Özellikle erkeklerin cinsiyetçilik konusunda kızlara oranla daha önyargılı oldukları tespit edilmiştir. Erkekler sınıf içinde mecbur kalmadıkça kızlarla bir etkileşime girmemektedirler. Bunun üzerine kızlarda kendi grupları içerisinde yer almakta ve erkeklerle ilgilenmemektedirler. Yapılan görüşmelerde kızların paylaşımcı yanlarının erkeklerle oranla daha gelişmiş olduğu erkeklerin ise benmerkezci ve bencil oldukları ortaya çıkmıştır.

Sınıf içi faaliyetlerinde öğretmen karma oturtmadığı sürece kız ve erkeklerin ayrı ayrı oturdukları ve birbirlerine sürekli laf attıkları görülmüştür. Laf atma işini erkeklerin başlattığı ve her aktiviteyi bir rekabet haline getirdikleri tespit edilmiştir. Yapılan faaliyetlerde erkeklerin kızlara oranla öğretmenden daha fazla yardım istedikleri ortaya konmuştur.

Yemekhanede çocuklar öğretmen tarafından karma oturturulsalar da erkekler erkeklerle iletişim kurmaya çalışmaktadırlar. Birbirlerine tabak, çatal, kaşıklarını göstermeye çalışma ya da içeceklerden bıyık yapıp birbirlerini güldürmeye çalışma gibi davranışlar sergilemektedirler. Erkeklerde yemek yerken bir telaş gözlemlenmiştir. Üzerine dökme, etrafa sıçratma gibi. Bunun nedeninin bir an önce oyuna başlamak isteği olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın kızlar da ise böyle bir telaş gözlenmemiştir.

Öğretmenin sınıf içinde bazı faaliyetleri daha aktif hale getirmek veya dikkatleri toplamak istediğinde cinsiyetçi bir tutum izlediği, bunu bilinçli yaptığı görülmüştür. Örneğin, bir hikaye anlatımında kızların mı yoksa erkeklerin mi daha başarılı olacağını sınıfa söyleyip çalışmaya başlama gibi. Bunun yanında öğretmenin bilinçsizce yaptığı cinsiyetçilik de olmuştur. Sınıfta yaramazlık yapan erkeklere kızları örnek gösterme gibi.

Öğretmenin cinsiyetine göre okulun ilk başlarında çocuklarda bir çekingenlik meydana gelmektedir. Öğretmen kadınsa kaynaşma daha çabuk, erkekse daha yavaş olmaktadır. Kadın öğretmen, evde anneye özdeşleştirilir. Çocuk, bu dönemde kendini anneye babadan daha yakın hisseder ve okuldaki öğretmeni de kadın olduğunda sınıf içinde daha rahat hareket eder.

Erkek öğretmenle karşılaşan çocuklarda bir baba portresi ortaya çıkar. Erkek öğretmenden genelde ilk başlarda korkulduğu ortaya konmuştur. Sınıfta düzeni sağlamada erkek öğretmen daha etkindir. Evde genelde anne çocukla daha fazla birlikte, çocuk yaramazlık yaptığına babaya şikayet edilmekle tehdit edilir ve babanın ona neler yapabileceği abartılı bir şekilde anlatılır. Bu yüzden çocuklarda babaya karşı bir çekingenlik vardır. Okulda da öğretmen erkek olduğunda ilk aşamada kaynaşmanın zor olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra öğretmenin gösterdiği yakınlığa göre çocuk öğretmene ısınır ve kendini sınıf içinde rahatlatır. Yine de yaramazlık yaptığına, erkek öğretmenden alacağı tepki çocuk ne kadar rahat olsa da onu korkutur. Öğretmende bir baba otoritesi hissedilir.

İçinde yaşanan topluma göre, çocukluk kavramı ya da çocuğun ne olduğu konusundaki düşüncüler doğru ya da yanlış belirleyicilik özellikleri taşır. Toplum, çocuğun davranışlarını, yükümlülüklerini, ceza ve yaptırımlarını düzenleyip uygulamaya koyar. Toplumsal cinsiyet gelişiminde, belli rollerin, kalıp yargıların oluşumunda okuldan önce dış faktörler dediğimiz aile ve çevre çocuğun hayatında geniş bir yer kaplamaktadır.

Çocuk belli bir yaşa kadar aile içinde kalır, aile toplumun yapısı ve örf adetler çerçevesinde çocuğu şekillendirir. Aile kendisinden çok toplumun doğruları doğrultusunda çocuğun hayatına bir yön verir. Çocu zaman kız ya da erkeğin hangi okula gideceği, kimlerle birlikte olabileceği, meslek seçimine kadar her ayrıntı önceden belirlenmiştir. Aile büyük bir beklenti içine girer. Burada aile, kızıdan iyi bir eş, anne ve bakım özelliklerine sahip olmasını, oğlundan da iyi bir işi olmasını, otoriter, sözü dinlenen bir birey olmasını ister ve bunun için uğraş verir. Bu özellikler ailenin beklentileri olarak ortaya çıkmaktadır.

Yapılan gözlemlerde kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere nazaran öğrencileri cezalandırma konusunda daha hoşgörülü, ılımlı bir yaklaşım sergiledikleri tespit edilmiştir. Sınıf içerisinde erkek öğretmenler sözünü dinletmede kadın öğretmenlere nazaran daha etkindir. Erkek öğretmenlere göre oyun ağırlıklı çalışmalar çocuğun zihinsel gelişimini hızlandırdığı için yapılan çalışmaların da oyun ağırlıklı hazırlandığı görülmüştür.

ÖNERİLER

Eğitim sisteminin temelini oluşturan ana sınıfında eğitime yeni başlamış kız ve erkek öğrenciler üzerinde yapılan cinsiyet tercihleri ve öğretmen tutumunu belirlemek amacıyla meydana getirilen araştırma bulgularına yönelik geliştirilen önerileri şu şekilde özetlemek mümkündür;

1. Sınıf içinde meydana gelen cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak için öğretmenin dinamik olması gerekmektedir.

2. Toplumsal cinsiyet gelişiminde ortak bir yol izlenmelidir. Kızlar ve erkeklere eşit muamele edilmelidir.

3. Toplum içerisinde kadının ve erkeğin görevleri öğretmen tarafından örneklerle anlatılmalı ve bunu yaparken cinsiyetçi bir tutum içine girilmemelidir.

4. Ana okul öğretmenliği alanında erkek öğretmenler de teşvik edilmeli genel otoriter baba imajı silinmelidir.

5. Okuldaki eğitim ile ailedeki eğitimi birleştirip, bütünleştirmek amacıyla aile ile işbirliğine gidilmelidir.

6. Belli zamanlarda baba ya da anne sınıf içinde öğretmenle görev almalıdır. Böylece

toplumda var olan geleneksel baba imajı farklı bir perspektif kazanacaktır.

7. Resim ya da el işi faaliyetlerinde kız ve erkekler karma oturtturulup yardımlaşmaya sevk edilmelidir.

8. Meslek seçiminde çocuklara farklı bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmalı, cinsiyetçilikten kaçınılmalıdır.

9. Kızlarında erkeklerle beraber koşmasına, güreşmesine öğretmen kontrolünde izin verilmelidir. Erkekler saldırgan tutumlar sergilediklerinde öğretmen hemen müdahale etmelidir.

10. Öğrencileri teşvik etmek için sınıf içinde veya dışında cinsiyetçilik kavramı sürekli kullanılmamalıdır.

11. Gelişen ve dinamik bir değişim içinde olan sosyal yapının toplumsal cinsiyete bakış açısı gün geçtikçe farklılıklar göstermektedir. Belirli perodlarda bu konu tekrar ele alınıp sosyalleşme olgusu tekrar gözden geçirilmelidir.

12. Bu konuda çalışma yapmak isteyenlerin aileyi de ele alıp değerlendirmesi sonucu, daha faydalı bir çalışma ortaya çıkacağı görülmektedir.

KAYNAKLAR

Allport, G.W., Vernon, P.E., ve Lindzey, G., "Study of values". Boston : Houghton Mifflin, 1951 .

Arditti, J. A. , Godwin, D.D. ve Scanzoni, J., " Perception of parenting behaviour and young women's gender role traits and preferences" . Sex Roles, Vol. 25, sh: 3-4, pp: 195- 211, 1991.

Bandura, A., Walters, R.H., "Social Learning and Personality Development", New York: Hold, Rinehart ve Winston, 1963.

Baykal, S., "Üniversite öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlişli Kalıp Yargılarının bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1988.

Bem, S.L., " Androgyny and Gender Schema Theory: A Conceptual and Empirical Integration. Nebraska Symposium on Motivation, Cilt 32, pp: 179- 226, 1984.

Biber, H., Miller, L.B., ve Dyer, J.L., " Feminization in preschool". Developmental Psychology, Cilt 7, pp: 86, 1972.

Birns, B., " The Emergence and Socialization of Sex Differences in the Earliest Years". Merrill- Palmer Quarterly, Cilt 22, pp: 229-254, 1976

Block, J.H., " Another Look at Sex Differentiation in the Socialization Behaviours of Mothers and Fathers". In J. Sherman and F.L. Denmark (Eds.), The Psychology of Women: Future Directions of Research, New York: Psychological Dimensions, 1978.

Block, J.H., "Conceptions of Sex Roles; some Cross Cultural and Longitudinal Perspectives", American Psychologist, Cilt 28, pp: 512-526, 1974.

Brofenbrenner, U., "Freudian Theories of Identification with their Derivates". Child Development, Cilt 31, pp: 15-40, 1960.

Broverman, I.K., Vovel, S.R., Broverman, D.M., " Sex Role Stereotypes; A Current Appraisal". Journal of Social Issues, 28, pp: 59-79, 1972.

Buck, M.R., and Austrin, H.R., "Factors Related to School Achievement in an Economically Disadvantaged Group". *Child Development*, 42, pp: 1813-1826, 1971.

Carter, D.B., Patterson, C.J., " Sex Roles as Social Conventions: The Development of Children's Concepts of Sex Roles Stereotypes". *Developmental Psychology*, 18, pp: 812-824, 1982.

Carlson, R., "Sex Differences in Ego Functioning: Exploratory Studies of Agency and Communion". *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 37, pp: 267-277, 1971.

D' Agostino, J.V. ve Day, S.K., " Gender Role Orientation and Preference for Intimate Partner". *The Psychological Record*, Vol. 41, pp: 321-328, 1991.

De Lisi, R. ve Soundranayagam, L., " The Conceptual Structure of Sex Role Stereotypes in College Students". *Sex Roles*, Vol. 23, pp: 593-611, 1990.

Dönmez, A., " Cinsiyet Roller". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22 (2), sh: 688-725, 1989.

Eagley, A.H., Steffen, V.J., "Gender Stereotypes Stem From the Distribution of Women and Man in the Social Roles". *Journal of Personality and Social Psychology*, 46 (4), pp: 735-754, 1984.

Emmerich, W., Shephard, K., "Development of Sex Differential Preferences During Late Childhood and Adolescence". *Developmental Psychology*, 18, pp: 406-417, 1982.

Erdem, S., ve Konuk, İ., ve Parmaksızoğlu, İ., *Sosyal Bilgiler Orta 1, Remzi K., İstanbul*, 1971.

Fagot, B.L., Leinbach, M.D., " Gender Identity Some Thoughts on old Concept". *Journal of American Academy of Child Psychiatry*, 24 (6), pp: 684-688, 1985.

Fagot, B.L., " Sex Differences in Toddlers Behaviour and Parental Reaction". *Developmental Psychology*, 10, pp: 554-558, 1976.

Flerks, V.C., Fidler, D.S., Rogers, R.W., " Sex Role Stereotypes: Developmental Aspects and Early Intervention". *Child Development*, 47, pp: 988-1007, 1976.

Fling, S., Manosevitz, M., " Sex Typing in Nursing School Children's Play Interests". *Developmental Psychology*, 7, pp: 146-152, 1972.

Friederichs, A.G., Hertz, T.W., Moynahan, E.D., Simpson, W.E., Arnold, M.R., Stevenson, H.W., " Interrelations among Learning and Performance at the Pre school Level". *Developmental Psychology*, 4, pp: 164-172, 1971.

Freud, S., " An Outline of Psychoanalysis". New York: Norton, 1949.

Goldberg, P., Lewis, M., and Lewis, S., " Play Behaviour in the year- old Infant: Early Sex Differences". *Child Development*, 40, pp: 21-31, 1969.

Groeber, D.B., " A Decade of Sexism in Readers". *Reading Teacher*, 26, pp: 53-58, 1972.

Hammer, M., " Preference For A Male Child: Cultural Factors". *Journal of Individual Psychology*, 26, pp: 54-56, 1970.

Heim, A., "Intelligence and Personality". Baltimore: Penguin Books, 1970.

Helvacıoğlu, F., "1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*, 1994.

Honig, A., " Sex Role Socialization in Early Childhood". *Young Children*, 38, pp: 57-70, 1983.

Hurlock, E.B., " Child Development". New York Mc Graw Hill Inc., pp: 345-348, 1978.

Huston, A.C., "Sex Typing". *Handbook of Children Psychology*, Vol.4, New York, 1983.

Jackson, L., Ialongo, N., Stollak, G., " Parental correlates of gender role: the relations between parents' masculinity, femininity, and child- rearing behaviours and their children's gender roles". *Journal of Social and Clinical Psychology*, Vol: 4, (2), pp: 204-225, 1986.

Kağıtçıbaşı, Ç., " Sex Roles, Value of Children, Fertility". Sex Roles Family and Community in Turkey. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), Indiana University, Turkish Studies 3, 1982.

Kağıtçıbaşı, Ç., Kansu, A., " Cinsiyet Rollerinin Sosyalleşmesi ve Aile Dinamigi: Kuşaklar Arası bir Karşılaştırma". Bogaziçi Üniversitesi Dergisi 415, pp: 35-38, 1976/1977.

Kandiyoti, L.A., " Kadınlarda psiko-sosyal değişim boyutları: Cinsiyetle ve kuşaklar arası bir karşılaştırma", (Yayınlanmamış Tez). İstanbul Bogaziçi Üniversitesi, 1978.

Kelly, J.A., Worell, L., " Parent behaviours related to masculine, feminine and androgynous sex role orientations". Journal of Consulting and Clinical Psychology, 44, pp: 843-851, 1976.

Kohlberg, L.A., " A Cognitive - developmental analysis of children's sex role concepts and attitudes". E.E. Maccoby, (Ed). The Development of Sex Differences, Stanford, Calif: Stanford University Press, 1966.

Lara-Cantu, M.A., " a SEX Role Inventory with Scales for "Machismo" and "Self- Sacrificing Woman". Journal of Cross- Cultural Psychology, Vol. 23, No. 4, pp: 368-398, 1989.

Longlois, H.J., Downs, A.C., " Sex Typing; contract and measurement issues". Sex Roles, 18, ½, pp: 87-100, 1988.

Maccoby, E.E., Jacklin, C.N., " The Psychology of Sex Differences". Stanford: Stanford University Press, 1974.

Maccoby, E.E., "Role taking in childhood and its consequences for social learning". Child. Development, 30, pp: 239-252, 1990.

Marantz, S.A., Mansfield, A.F., " Maternal employment and the development of sex role stereotyping in five to eleven year old girls". Child Development, 48, pp: 668-673, 1977.

Marcus, D.E., Overton, W.F., " The development of cognitive gender constancy and sex role preference". Child Development, 49, pp: 434-444, 1978.

Martin, C.L., " Children's use of gender related information in making social judgements". Developmental Psychology, 25, pp: 80-85, 1989.

Martin, C.L., JR. Halverson, C.F., " A Schematic processing model of sex typing and stereotyping in children". Child Development, 52, pp: 1119-1134, 1981.

Masters, J.C., and Morris, R.J., " Effects of contingent and noncontingent reinforcement upon generalized imitation". Child Development, 42, pp: 385-392, 1971.

Mc Guire, J., " Gender Differences . Problems of Preschool Children (Richman, N., Landsdavn, R.)". Chicester. John Wiley and Sons, 1988.

Minton, C., Kagan, J., and Levine, J.A., " Maternal control and obedience in the two -year old". Child Development, 42, pp: 1873- 1894, 1971.

Mussen, P.H., Distler, L., " Masculinity, identification and father-son relationships". Journal of Abnormal and Social Psychology, 59, pp: 350-356, 1959.

Nuessle, W., " Reflective as an influence on focusing behaviour of children". Journal of Experimental Child Psychology, 14, pp: 265-276, 1972.

Patel, A.S., and Gordan, J.E., "Some personal and situational determinants of yielding to influence". Journal of Abnormal ax and Social Psychology, 61, pp: 411-418, 1960.

Ramirez, M.III., Taylor, C.J.R., and Peterson, B., " Mexican American cultural membership and adjustment to school". Developmental Psychology, 4, pp: 141-148, 1971.

Rathus, S.A., Nevid, J.C., " Adjustment and Growth of the Chalenges of Life". C.B.S., College Publishing, 1986.

Shaffer, D.R., " Social and Personality Development". California, Brooks/ Cole Publishing Company, 1988.

Spence, J., Helmerich, R., " Ratings of self and peers on sex role attributions their relations to masculinity and femininity". Journal of Personality and Social Psychology, 32, pp: 29-39, 1975.

Steinberg, L., Belsky, J., Meyer, R.B., " Infancy, Childhood- Adolescence". Mc Graw Hill, New York, pp: 424-425, 1991.

Sternglatz, S.H., Serbin, L.A., " Sex role stereotyping in children's television". *Developmental Psychology*, 10, pp: 710-715, 1974.

Tan, E.M., " Kadın, Ekonomik Yaşam ve Eğitim". T.C. İş Bankası Yayınları, Ankara, 1979.

Urberg, K.A., " The Developmental of the concepts of masculinity and femininity in young children, *Sex roles*, 8, pp: 659-668, 1982.

Ward, D., " Gender stereotyping in Singaporean Children". *International Journal of Behavioural Development*, 13, pp: 309-311, 1990.

Williams, J.E., Bennett, S.M., " The Definition of sex stereotypes via the Adjectives check list". *Sex Roles*, 1, pp: 327-337, 1975.

Williams, J.E., Bennett, S.M., Best, D.L., " Awareness and expression of sex stereotypes in young children". *Developmental Psychology*, 11, pp: 635-642, 1975.

William, J.E., Best, D., " Measuring sex stereotypes". Newbury Park London: The International Professional Publishers, 1990.

Woolet, A., White, D., and Lyon, L., " Father's Involvement with their Infants: The Role of Holding". In BEALL, N., and Mc Guire, J. (Ed.) "Fathers: Psychological Perspectives". London. Junction, 1982.